

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Кафедра культурології та музеєзнавства

ІДЕОЛОГІЯ ТА ПРОПАГАНДА В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу для
здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
зі спеціальності В12 «Культурологія та музеєзнавство»
ОНП «Культурологія»

Харків, 2026

УДК 008:[316.75+316.658.4](073)

I-29

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 13 від 30/03/2026)

Рецензенти:

Т. Г. Злобіна, к.філос.н., голова організації, голова правління ГО «Експертний ресурс Гендер в деталях»

К. Г. Пілюгіна, к.філос.н., доц. закладу вищої освіти каф. теорії культури і філософії науки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Укладач:

В. С. Мірошніченко, канд. культурології, ст. викл. каф. культурології та музеєзнавства Харківської державної академії культури

- I-29 **Ідеологія та пропаганда в сучасній культурі** : програма та навч.-метод. матеріали до курсу для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, освітньо-наук. програма «Культурологія», спец. В12 «Культурологія та музеєзнавство» / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т культурології та соц. комунікацій, Каф. культурології та музеєзнавства ; уклад. В. С. Мірошніченко. Харків : ХДАК, 2026. 27 с.

Навчальна дисципліна «Ідеологія та пропаганда в сучасній культурі» орієнтована на третій (освітньо-науковий) рівень освіти спеціальності «Культурологія та музеєзнавство». Виходячи з позицій деконструкції, досліджуються концепти ідеології та пропаганди. Розглядаються взаємозв'язки ідеологем та доксологем з дискурсами влади, медіа й суспільства. Особливо наголошується на проблемах репрезентації біополітики, мілітарного, ідеологічного домінування та стратегіях їхнього переосмислення. Навчальна дисципліна скерована на розвиток критичного мислення, аналітичні практики розпізнавання ідеології, пропаганди та їхніх впливів на сучасну культуру.

УДК 008:[316.75+316.658.4](073)

© Харківська державна академія культури, 2026р.

© Мірошніченко В. С., 2026р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 4	Галузь знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки	Обов'язкова	
	Спеціальність В12 Культурологія та музеєзнавство		
Загальна кількість годин – 120	Освітньо-наукова програма Культурологія	Рік підготовки:	
		2-й	
		Семестр	
		4-й	
для денної форми навчання: аудиторних – 40 самостійної роботи аспіранта – 80	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)	Лекції	
		20 год.	
		Практичні	
		20 год.	
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		80 год.	
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 40:80

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В сучасній Україні дослідження ролі ідеології та пропаганди набуває неабиякого значення. Крім того, що ними пронизані всі сфери життя людини і суспільства в цілому, вони також стали важливими інструментами інформаційної війни і спротиву. Ідеологія розглядається і як певна ілюзорна завіса, яка вуалює дійсність, і як складова самої тканини реальності, одним з її структурних елементів. Вона амбівалентна і фантазматична, працює разом з доксою і пропагандою, вона уніфікує, натуралізує, раціоналізує, універсалізує людину і соціум. За допомогою пропаганди вона тоталізує необхідні ідеї і здійснює біополітичний контроль. Такі напрямки сучасного гуманітарного знання як гендерна теорія, постколоніальні дослідження, психоаналіз, критична теорія та інші сприяють розхитуванню центральних принципів та доктрин, що при послідовній мисленнєвій роботі деконструює дискурси ідеології та пропаганди. Тож культуролог має володіти цим інструментарієм, аби розуміти функціонування культури і суспільства в (пост)модерних умовах.

Мета навчальної дисципліни – поглиблення знань концептів ідеології та пропаганди, розпізнавання історичних та сучасних ідеологем, ідеографем, доксологем, їхня аналітика і деконструкція.

Статус дисципліни: обов'язкова.

Загальні та фахові компетентності, які формує дисципліна:

Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)	ФК4. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері культурології, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

	ФК8. Здатність до формування системного наукового світогляду, загальнокультурного кругозору, соціальних компетентностей, необхідних для здійснення ефективної науково-педагогічної діяльності.
--	--

Програмні результати навчання:

Програмні результати навчання:	<p>ПРН4. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з культурології та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.</p> <p>ПРН8. Глибоко розуміти загальні принципи та методи гуманітарних досліджень культури, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері культурології, та у викладацькій практиці.</p>
--------------------------------	--

Очікувані результати навчання з дисципліни «Ідеологія та пропаганда в сучасній культурі»:

- аналізувати термінологічний апарат курсу, зокрема, поняття «ідеологія», «пропаганда», «докса», використовуючи різні теоретичні підходи (постколоніальні студії, семіотика, феміністичні теорії тощо);
- досліджувати взаємозв'язки ідеології і пропаганди з дискурсами владних апаратів та інституцій;
- розглядати механізми впливу ідеології на виховання, освіти, медіа, кіно та світоглядні позиції;
- аналізувати репрезентації ідеології та пропаганди в окремих соціальних групах та їхній тиск на визначення ідентичності;
- розуміти можливості спротиву ідеологічним домінуванням та їхню деконструкцію.

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання на лекційних та практичних заняттях є: нарахування

балів, які отримують здобувачі вищої освіти при дискусіях на практичних заняттях. Підсумкова форма контролю – залік.
Критерії оцінювання результатів навчання за 100 бальною рейтинговою шкалою.

Політики курсу

- Дотримання політики академічної доброчесності. У випадку недотримання принципів академічної доброчесності, виконані завдання не будуть зараховані. Також не допускається повторне перевиконання завдань;

- Важливо відвідувати заняття, брати участь у дискусіях під час семінарських занять і ставити уточнюючі питання лектору після основної частини лекції;

- Дотримуватися елементарних етичних норм;

- Аспірант(к)и мають право робити аудіозапис, відео- чи фото-зйомку (або стрім) заняття для свого особистого використання виключно за погодженням з викладачем. Розміщувати подібні матеріали у вільний доступ лише за письмової згоди викладача;

- Відпрацювання занять, які були пропущені без поважних причин, не допускається. У випадку наявності документа, який засвідчує поважність причини відсутності, відпрацювання заняття допускається (максимум 2 заняття). Пропущене заняття відпрацьовується у письмовій формі (написання рецензії);

- Здобувачі та здобувачки мають опрацьовувати обов'язкові джерела до початку заняття, а також вчасно виконувати поставлені завдання. У разі недотримання передбачених термінів виконання завдань, бали за виконання не зараховуються.

Нормативна база:

Дотримання Правил внутрішнього розпорядку для осіб, які здобувають вищу освіту в ХДАК (https://ic.ac.kharkov.ua/norm_base/pvr/pravila_s_20.pdf);

Дотримання академічної доброчесності (інформація щодо академічної доброчесності – сайт ХДАК – https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/acad_dobr/acad_dobr.html; «Кодекс академічної доброчесності ХДАК» (https://ic.ac.kharkov.ua/norm_base/kodeks_ad/kodeks_ad.htm))

Запобігання / протидія булінгу (цькуванню) – («Положення про політику запобігання і протидії булінгу (цькуванню) у ХДАК» https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/pologen/pologen/pologen_pzpb22.pdf)

Невідкладне вирішення конфліктних ситуацій здійснюється відповідно до «Положення про політику і процедури вирішення конфліктних ситуацій в освітньому процесі в ХДАК» (https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/pologen/pologen/pologen_ppvks2.pdf)

Визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти здійснюється відповідно до «Положення про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти у ХДАК» https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/pologen/pologen/pologen_pvrn_23.pdf

Відпрацювання пропущених занять на основі самостійної роботи з наданням відповідних результатів за встановленими формами виконання.

3. ЗМІСТ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Структура навчальної дисципліни

Перелік тем (або блоків)	Разом годин	Лекційні	Практичні	Семінарські	Сам. робота
Тема 1. Дискурси сучасного знання: ідеологеми, доксологеми, впливи	19	4	4		11
Тема 2. Ідеологія та пропаганда в умовах війни: інструменталізація культури та сакралізація мілітарного	16	2	2		12
Тема 3. Гендерна теорія: чиї тіла мають значення?	15	2	2		11

Тема 4. Джерела тоталітаризму: Ганна Арендт про ідеологію та пропаганду	15	2	2		11
Тема 5. Идеосфера, біовлада, задоволення	16	2	2		12
Тема 6. Гаятрі Чакраворті Співак: постколоніальність та субальтерність	4	2	2		
Тема 7. Візуальне, аудіальне, акустичне: кіно та пропаганда	20	4	4		12
Тема 8. Подолання ідеології: чи варто чинити спротив?	15	2	2		11
Всього	120	20	20		80

ЗМІСТ КУРСУ

Навчальна дисципліна «Ідеологія та пропаганда в сучасній культурі» складається з 8 тем, пов'язаних між собою змістовними складовими.

Теми: Дискурси сучасного знання: ідеологеми, доксологеми, впливи. Идеологія та пропаганда в умовах війни: інструменталізація культури та сакралізація мілітарного. Гендерна теорія: чії тіла мають значення? Джерела тоталітаризму: Ганна Арендт про ідеологію та пропаганду. Идеосфера, біовлада, задоволення. Гаятрі Чакраворті Співак: постколоніальність та субальтерність. Візуальне, аудіальне, акустичне: кіно та пропаганда. Подолання ідеології: чи варто чинити спротив?

Тема 1. Дискурси сучасного знання: ідеологеми, доксологеми, впливи

Під час лекції наголошується на тому, що знання, яке ми отримуємо, використовуємо і з яким працюємо, складається не лише із сукупності «нейтральних» фактів, а є розхитаною системою значень, каркасом для яких слугують ідеологи, доксологи та різноманітні впливи. Думки, що часто виглядають як самостійні і унікальні, постають у якості відтворених і поширюваних доксологом: одні сакралізуються, а інші маргіналізуються. Обговорюються механізми впливу тих чи інших ідеологем на людину: через державні апарати, міфи, наративи, стереотипи тощо, що так чи інакше формує і викривляє сприйняття реальності і, відповідно, підпадає під дію пропаганди.

Тема 2. Ідеологія та пропаганда в умовах війни: інструменталізація культури та сакралізація мілітарного

В ході лекції обговорюється проблема нейтральності культури в мирний час і в умовах війни, акцент ставиться на трансформації культури в засіб інтелектуальної зброї і спротиву. Сакралізація мілітарного розглядається як з боку державних інституцій, так і з боку суспільства у вигляді зсувів суспільної етики, абсолютизації військової тематики. Також проговорюється концептуальна для культурології тема бінарних опозицій, з метою їхньої деконструкції. Ставиться питання про межу між патріотичним поривом та міфом сконструйованим ідеологією та пропагандою, який підтримується і поширюється доксою.

Тема 3. Гендерна теорія: чії тіла мають значення?

За допомогою гендерної теорії розглядається статус тіла, його суб'єктності та політичної, соціальної, етичної периферійності і визнання. Деконструкція тіла і тілесності відбувається шляхом відходу від суто біологічних наративів у бік владних дискурсів і перформативності. Тіло є не данністю, а динамічним полем перетину нормативності, бінарності, прекарності тощо. Як державні і суспільні апарати влади маркують тіла, які з них набувають значення, а які відправляються на маргінес невидимості? Чий життя варті захисту і оплакування, а чий піддаються перманентному насильству? І наскільки сталою може бути подібний розподіл ролей? Сучасні біополітики демонструють

певні ієрархії знання і значення, а також межі людяності, що підштовхує до їхнього переосмислення.

Тема 4. Джерела тоталітаризму: Ганна Арендт про ідеологію та пропаганду

В центрі уваги деконструкція ідеології як логіки та тотальності однієї ідеї. Для Арендт тоталітаризм є не просто стандартною, традиційною тиранією, а певним конструктом фіктивної (або ілюзорної, банальної) реальності. Тож тотальна ідея підпорядковує життя, трансформуючи його на розгорнуту і дієву абстракцію для маси, котра швидше пристане на бік наративів, поширюваних пропагандою, аніж спиратиметься на емпіричний досвід. Пропаганда як інструмент влади спрямована на дезорієнтацію суб'єкта, саме існування якого в такій якості стає проблематичним. Натомість легітимізуються ідеологи («закон природи», «закон історії» тощо), що дозволяють унормувати терор, насильство і стерти здоровий глузд.

Тема 5. Идеосфера, біовлада, задоволення

Під час лекції розглядаються такі поняття як идеосфера, біовлада і задоволення, що утворюють топографію розщепленого суб'єкта, де тіло і дискурс переплітаються в проксемічному просторі. Идеологія та пропаганда стають інтегрованими у біополітичні тактики і стратегії. Наголошується на двоїстості біовлади: вона і репресує/обмежує, і конструює/дозволяє бажання (взаємини). Задоволення перестає бути проксемічною сферою приватного, перетворюючись на контрольований ресурс зацікавлених сторін, що спираються на доксу. Воно вписане у владні ієрархії, політичні жести, певну, здебільшого безальтернативну, систему поведінки, фантазмів, афектів і правильних, погоджених дискурсів.

Тема 6. Гаятрі Чакраворті Співак: постколоніальність та субальтерність

В ході лекції аналізується класичний концепт Гаятрі Чакраворті Співак – «субальтерність». Чи справді мова підпорядкованого підпадає під тотальний контроль і управління владних, панівних структур? І чи не є всі без виключення спроби

мовного оприявлення такими, що стають актом нової колонізації? Як саме Інший має себе репрезентувати? Питання підпорядкованого – це питання деконструкції і критики західного інтелектуального простору, його викриття в якості універсального і універсуючого знання. Тобто: як бути в ситуації, коли голос Іншому надає той, хто належить до панівної культури? Чи може дослідник бути нейтральним і чи не є нейтральність (в цьому контексті) репресивною ознакою? Постколоніальність позиціонується не як «разова акція», а як безперервна робота з деконструкції академічного поля і реального життя з метою децентрації мислення і сталості.

Тема 7. Візуальне, аудіальне, акустичне: кіно та пропаганда

Лекцію присвячено кінематографу як одному з ключових каналів поширення пропаганди і відповідних ідеологем. Кіно постає як набір певних образів і афектів, які конструюють реальність, утворюючи ієрархію поглядів і думок, вказуючи на бінарні опозиції, політичні і соціальні оптики. Важливою складовою є як візуальний ряд, так і аудіальні, акустичні ефекти, що працюють з свідомістю і несвідомим. Кіно є полем легітимізації докси в залежності від політичного режиму і конкретної ситуації, воно працює як з історичними фактами, так і з сучасною повісткою. Задоволення, емоція, переживання інструменталізуються задля посилення ідеологічних впливів, вони не сприймаються як щось зовнішнє, а відчуваються як власні переконання.

Тема 8. Подолання ідеології: чи варто чинити спротив?

Лекцію присвячено можливим шляхам подолання ідеології та дієвим спротивам пропаганді. Якщо суб'єктність людини вже продукт ідеології, то як саме вийти з-під її впливу? Деконструкція стає не разовим щепленням, а постійною практикою протидії ідеологемам, які становлять поле повсякденного, «нормального» середовища життєдіяльності. Це безперервний процес рефлексії без гарантій і перемоги. Виникає логічне питання: чи не є те, що знаходиться поза ідеологією – новою, іншою ідеологічною пасткою? Необхідне певне радикальне рішення: відмовитися від

докси, не сприймати її як природний стан речей. Деконструкція є тим, що допомагає виявити шви, нерівності і пастки реальності, захопленої ідеологією. Тому важливо розглянути ті теорії і практики, які власним досвідом засвідчили опір.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Що таке ідеологія та пропаганда?	4
2.	Трансформація інтелектуального поля: від рефлексії до агітації і знову до рефлексії	2
3.	Феміністичні політики: перформативність та прекарність	2
4.	Ідеологія, насильство та «банальність зла»	2
5.	Біополітика влади: від нагляду до покарання	2
6.	Захід і Схід: чи триває іншування?	2
7.	Пропаганда в кіно: репрезентації демократичного і тоталітарного суспільств	4
8.	Як деконструювати ідеологію: революція бажання	2
	Разом	20

Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Ідеології нерівності	11
2.	Ідеологія та національна ідентичність	12
3.	Гендерне маркування і знання	11
4.	Ідеологічні державні апарати і влада	11
5.	Мозок, гедонізм та ідеологія	12
6.	Екрани популярної культури	12
7.	Ідеологія і глобалізація	11
	Разом	80

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ Й САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Теми практичних занять та самостійної роботи

Тема 1. Дискурси сучасного знання: ідеологеми, доксологеми, впливи.

Практичне заняття 1: Що таке ідеологія та пропаганда?

Мета: структурувати знання з навчальної дисципліни.

Підготуватися до дискусії:

- Основні підходи до визначення ідеології та пропаганди;
- Мислення vs докса: чи є запит на критичне сприйняття реальності?

Література [1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 49].

Практичне заняття 2: Ідеологія та пропаганда в контексті міфологій повсякденності.

Мета: поглибити знання з теми лекційного матеріалу.

Підготуватися до дискусії:

- Структура «природного»: межі між фактом та міфом у повсякденному дискурсі;
- Речі як ідеологічні інтерпеляції: проксемія;
- Ідеології споживання та стилю життя;
- Простір, час та символіка повсякденності;
- Стратегії деміфологізації та контр-ідеології.

Література [1, 5, 8, 9, 10, 20, 23, 47, 48, 49, 51, 59].

Самостійна робота аспірант_ів: Ідеології нерівності.

Мета: структурувати знання з навчальної дисципліни.

Завдання:

Підготувати короткий аналіз тексту.

- Яніс Варуфакіс «Розмови з донькою про економіку. Коротка історія капіталізму» (Розділ 1. «Звідки стільки нерівності?» Розділ 6. «Одержимі гроші»);
- Ален Бадью «Похвала політиці» (есе «Політика сьогодні»).

Література [14, 24].

Тема 2. Ідеологія та пропаганда в умовах війни: інструменталізація культури та сакралізація мілітарного. Практичне заняття: Трансформація інтелектуального поля: від рефлексії до агітації і знову до рефлексії.

Мета: структурувати знання з навчальної дисципліни.

Підготуватися до дискусії:

- Чиста рефлексія: утопія чи конструктивна модель;
- Мистецтво «поза політикою» і «мистецтво як зброя»;
- Репрезентації травми і болю;
- Докса і художні практики.

Література [2, 3, 19, 21, 22, 28, 29, 30, 31, 45, 48, 55].

Самостійна робота аспірант_ів: Ідеологія та національна ідентичність.

Мета: структурувати знання з навчальної дисципліни.

Завдання:

Підготувати короткий аналіз тексту.

- E. Balibar E. Wallerstein. Race, Nation, Class. Ambiguous Identities. (Розділ 2. The Historical Nation).

Література [46].

Тема 3. Гендерна теорія: чиї тіла мають значення?

Практичне заняття: Феміністичні політики: перформативність та прекарність.

Мета: поглибити знання з теми лекційного матеріалу.

Підготуватися до дискусії:

- Перформативність гендеру;
- Хто конструює тіла: дискурси війни і миру;
- Політики норми та ідентичності.

Література [17, 18, 19, 38, 50].

Самостійна робота аспірантів: Гендерне маркування і знання.

Мета: структурувати знання з теми.

Завдання:

Підготувати короткий аналіз тексту.

- Славой Жижек «Метастази насолоди» (есе «Девід Лінч або Жіноча пригніченість»).
- Джудіт Батлер. Фрейми війни. Чиї життя оплакують?

Література [18, 60].

Тема 4. Джерела тоталітаризму: Ганна Арендт про ідеологію та пропаганду.

Практичне заняття: Ідеологія, насильство та «банальність зла».

Мета: структурувати знання з навчальної дисципліни.

Підготуватися до дискусії:

- Пропаганда: тоталітарна держава vs демократична?
- Банальність зла і проблема суб'єктності.

Література [12, 13, 19, 36].

Самостійна робота аспірант_ів: Ідеологічні державні апарати і влада.

Мета: поглибити знання з лекційного матеріалу.

Завдання:

Підготувати короткий аналіз тексту.

- Луї Альтюссер «Ідеологія та ідеологічні державні апарати».

Література [7].

Тема 5. Ідеосфера, біовлада, задоволення.

Практичне заняття: Біополітика влади: від нагляду до покарання.

Мета: структурувати знання з навчальної дисципліни.

Підготуватися до дискусії:

- Нейробіополітика: Катрін Малабу «Що нам робити з нашим мозком?».
- Медіа паноптикум: коли наглядач зникає;
- Хто контролює задоволення?

Література [32, 33, 40, 41, 42, 43, 54, 57, 58].

Самостійна робота аспірант_ів: Мозок, гедонізм та ідеологія.

Мета: структурувати знання з теми.

Завдання:

Підготувати короткий аналіз тексту.

- Катрін Малабу «Що нам робити з нашим мозком?» (Вступ; Розділ 2. Криза центральної влади).

- Мішель Онфре «Гедоністичний маніфест» (Шоста частина. Лібертарна політика).
Література [35, 57].

Тема 6. Гаятрі Чакраворті Співак: постколоніальність та субальтерність.

Практичне заняття: Захід і Схід: чи триває іншування?

Мета: структурувати знання з навчальної дисципліни.

Підготуватися до дискусії:

- Концепція підпорядкованого/пригнобленого Г. Ч. Співак;
- Критика універсалізму;
- Неокolonіалізм та нові форми пригноблення в епоху глобалізації.

Література [15, 18, 24, 25, 30, 37, 38, 39, 44, 54, 58].

Тема 7. Візуальне, аудіальне, акустичне: кіно та пропаганда.

Практичне заняття: Пропаганда в кіно: репрезентації демократичного і тоталітарного суспільств.

Мета: поглибити знання з теми лекційного матеріалу.

Підготуватися до дискусії:

- Кіно як інструмент конструювання державної/суспільної міфології;
- Біополітики екрану: тіло, насильство, реальність;
- Ідеологеми позаполітичного кіно;
- Хто управляє поглядом: корпорації, держава, особистість.

Література [21, 22, 24, 28, 29, 31, 45, 53, 55].

Самостійна робота аспірант_ів: Екрани популярної культури.

Мета: поглибити знання з теми лекційного матеріалу.

Завдання:

Підготувати короткий аналіз тексту.

- Славој Жижек «Погляд навскіс. Вступ до теорії Жака Лакана через популярну культуру» (Розділ 2. Ви ніколи не зможете знати надто багато про Гічкока).

Література [29].

**Тема 8. Подолання ідеології: чи варто чинити спротив?
Практичне заняття: Як деконструювати ідеологію: революція бажання.**

Мета: поглибити знання з теми лекційного матеріалу.

Підготуватися до дискусії:

- Колонізація приватного: чи зник суб'єкт?
- Психогеографія і теорія дрейфу: опір ідеології?

Література [7, 10, 26, 27, 32, 35, 52, 59].

Самостійна робота аспірант_ів: Ідеологія і глобалізація.

Мета: поглибити знання з теми лекційного матеріалу.

Завдання:

Підготувати короткий аналіз тексту.

- Режіс Дебре «Революція в революції?».
- Зигмунт Бауман «Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства» (Розділ 3. Слідом за національною державою – що далі?).

Література [20, 25].

Методи навчання

Використовуються такі методи:

- пояснювально-ілюстративний: розповідь, пояснення, метод прикладу, ілюстрація, демонстрація;
- проблемного викладення: лекція;
- частково-пошуковий: дискусія.

**Форми поточного та підсумкового контролю
Форми контролю**

№ з/п	Вид контролю	Методи контролю
1.	Поточний	практичні заняття
2.	Самостійна робота	письмові роботи
3.	Підсумковий контроль	залік

Поточний контроль. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, він має на меті перевірку рівня

підготовки до виконання конкретної роботи. Індивідуальне і фронтальне спілкування на практичних заняттях, співбесіда

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль знань передбачений у формі заліку, проводиться з метою оцінювання результатів навчання після закінчення вивчення дисципліни. Усна відповідь на питання підсумкової форми контролю з попередньою підготовкою.

Розподіл балів, які отримують аспірант_ки

Поточна успішність								Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	20	100
5/5	10	10	10	10	10	5/5	10		

Система оцінювання та вимоги

Загальна система оцінювання курсу	<p>Активна участь в роботі протягом семестру – 1 бал (за одне заняття).</p> <p>Відповідь під час практичного заняття – до 5 балів (теми 1, 7), до 10 балів (теми 2-6, 8)</p> <p>Відпрацювання пропущеного заняття – до 10 балів.</p> <p>Залік – до 20 балів.</p> <p>Зазначені бали слід розуміти як максимально можливі.</p>
Практичні заняття	<p>Практичне заняття передбачає опрацювання запропонованих матеріалів та активну участь у їхньому обговоренні. Важливо надавати критичний аналіз і демонструвати реальну підготовку до заняття, а не загальні знання.</p> <p>У випадку, якщо аспірант(к)и пропустили практичне (чи лекційне) заняття з поважних причин (допускається відпрацювання двох занять), вони мають право відпрацювати пропущене заняття. Формою відпрацювання є</p>

	написання короткої рецензії (тема рецензії залежить від теми пропущеного заняття та узгоджується з викладачем).
Умови допуску до підсумкового контролю	Наявність набраних 60 балів.

Види робіт (ОБОВ'ЯЗКОВІ)	Бали
Участь у практичних заняттях	4*5 = 20 6*10 = 60
Залік	20
Усього	100
Види робіт (ДОДАТКОВІ)	
Активна участь під час лекцій	1*10 = 10
Відпрацювання 2 занять, на яких були відсутні за поважних причин	2*10= 20
Усього	30

Відпрацювання пропущених занять / логіка вимог для письмових завдань самостійних робіт

Формою відпрацювання пропущених занять є написання рецензій. Тема рецензії визначається викладачем згідно зі списком рекомендованої літератури. Аспірант_ка має написати дві рецензії, що передбачено політиками курсу.

Вимоги до написання рецензій є стандартними і місяць в собі:

Загальні: рецензія не мусить містити докладний переказ запропонованого до аналізу дослідження; рецензоване дослідження не мусить оцінюватися за тривіальною аксіологічною шкалою «подобається – не подобається»; кожне положення (або теза) в рецензії мусить бути обґрунтованим, аргументованим і структурованим. Не допускаються будь-які форми плагіату, а також використання ШІ.

Конкретні: короткий аналіз та інтерпретація назви роботи; аналіз основних положень дослідження; виокремлення і аналіз досліджуваної автор_ом тематики; аналіз методів та підходів, які автор_ка долучає до власного дослідження, пояснення того, як

він/вона їх використовує; аналіз структури дослідження; виокремлення і аналіз специфічної термінології, якою послуговується автор_ка; дослідження персонального стилю автора/авторки та оригінальності конкретної роботи; висновки.

Мінімальний обсяг однієї рецензії від 1500 слів (у випадку наявності цитат, їхній загальний обсяг на одну рецензію не мусить перевищувати 100 слів, цитати мусять бути оформленими згідно прийнятих вимог). Формальні вимоги до оформлення рецензії: А4, шрифт Times New Roman, кегль 14, міжрядковий інтервал 1.5, вирівнювання по всій ширині сторінки. Мова виконання – українська.

* Викладач може висувати додаткові критерії до написання рецензії в залежності від проблематики.

** У відповідності до системи оцінювання кожна рецензія оцінюється у 10 б.

Рецензія оцінюється виходячи з дотримання формальних вимог до оформлення, а також у відповідності висунутим критеріям щодо змісту.

Критерії оцінювання результатів навчання:

<i>Високий рівень знання матеріалу курсу (90-100 балів, А, відмінно):</i>	чіткість, логічність, структурованість, повнота представлених матеріалів, висока культура їхнього усного обґрунтування і аргументації
<i>Достатньо високий рівень знання матеріалу курсу (74-89 балів, С, В, добре):</i>	розкриття основних методичних аспектів представлених матеріалів, незначне порушення логічних зв'язків, незначні неточності в аналізі текстів і матеріалів та в їхньому методичному обґрунтуванні
<i>Посередній рівень знання матеріалу курсу (60–73 балів, D, E, задовільно):</i>	формальний характер представлених матеріалів, які відображають несформованість вміння аргументованої відповіді і недостатність бази знань, низький рівень володіння практичними знаннями та уміннями
<i>Незадовільний рівень з</i>	формальний характер представлених матеріалів; зміст не розкрито

<i>можливістю повторного складання (35-59 балів, FX, незадовільно)</i>	
<i>Незадовільний рівень з обов'язковим повторним вивченням дисципліни (0-34 бали, F, незадовільно):</i>	матеріали з практичних занять не представлені

Шкала оцінювання:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Навчально-методичне забезпечення

Класичні і сучасні дослідження з тем дисципліни, навчально-методичне забезпечення дисципліни, ілюстративні матеріали.

5. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Обов'язкові

1. Бернейс Е. Пропаганда. Київ : Видавничий дім «Сварог». 2021. 128 с.
2. Джеймисон Ф. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму. Київ : Курс, 2008. 504 с.
3. Лютий Т. Ідеологія: матриця ілюзій, дискурсів і влади. Київ : НаУКМА, 2016. 200 с.
4. Мангайм К. Ідеологія та утопія. Київ : Дух і літера, 2008. 370 с.
5. Померанцев П. Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності. Київ : Yakaboo Publishing, 2020. 288 с.
6. Пікер П. Ідеологія і утопія. Київ : Дух і літера, 2005. 386 с.
7. Althusser L. Sur la reproduction. Paris : PUF, 1995. 317 p.
8. Eagleton T. Ideology: An introduction. London : Verso, 1991. 242 p.
9. Ellul J. Propagandes. Paris : Economica. 1990. 369 p.
10. Zizek S. The Sublime Object of Ideology. UK : Verso, 1989. 304 p.

Допоміжні

11. Адорно Т. Теорія естетики. Київ : Основи, 2002. 518 с.
12. Арндт Х. Айхман в Єрусалимі. Розповідь про банальність зла. Київ : Дух і літера, 2021. 376 с.
13. Арндт Г. Джерела тоталітаризму. Київ : Дух і літера, 2005. 584 с.
14. Бадью А. Похвала політиці. Львів, Київ : Видавництво Анетти Антоненко, Ніка-Центр, 2019. 224 с.
15. Балібар Е. Україна: багато воєн в одній? *Коридор*. <https://korydor.in.ua/ua/bez-rubriki/ukarina-bahato-voien-v-odnij.html>
16. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
17. Батлер Д. Перформативність, прекарність та сексуальна політика. *Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі*. 2014. Київ : Медуза. С. 91–101.

18. Батлер Д. Фрейми війни. Чиї життя оплакують? Київ : Медуза. 280 с.
19. Батлер Д. Чи може «Про насильство» Арендт щось розповісти нам сьогодні? *Коридор*. 2023. URL: <http://surl.li/giooc> (дата звернення: 18.02.2025).
20. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.
21. Беньямін В. Вибране. Львів : Літопис, 2002. 214 с.
22. Берджер Д. Як ми бачимо. Київ : IST Publishing, 2020. 176 с.
23. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляції. Київ : Основи, 2004. 230 с.
24. Варуфакіс Я. Розмови з донькою про економіку. Коротка історія капіталізму. Львів : ВСЛ, 2018. 168 с.
25. Дебре Р. Революція в революції? Київ : Вперед, 2018. 95 с.
26. Деріда Ж. Письмо та відмінність. Київ : Основи, 2004. 602 с.
27. Дерріда Ж. Привиди Маркса. Харків : Око, 2000. 139 с.
28. Долар М. Голос і більш нічого. Київ : Комубук, 2022. 304 с.
29. Жижек С. Погляд навскіс. Вступ до теорії Жака Лакана через популярну культуру. Київ : Комубук, 2018. 320 с.
30. Зонтаг С. Спостереження за болем інших. Київ : IST Publishing, 2023. 144 с.
31. Кракауер З. Від Калігарі до Гітлера – психологічна історія німецького кіна. Київ : Грані-Т, 2009. 384 с.
32. Малабу К. Анархізм сьогодні. *Контур*. 2023. URL: https://kontur.media/catherine_malabou_anarchism/ (дата звернення: 31.03.2025).
33. Малабу К. Філософія і мозок. Критичний підхід до нейронаук. *Контур*. 2021. URL: <https://kontur.media/malabou> (дата звернення: 18.02.2025).
34. Маффесолі М. Час племен. Занепад індивідуалізму у постмодерному суспільстві. Київ : НАУКМА, 2018. 264 с.
35. Онфре М. Сила життя. Гедоністичний маніфест. Київ : Ніка-Центр, 2016. 192 с.
36. Принц А. Ханна Арендт або Любов до світу. Київ : Темпора, 2016. 342 с.
37. Саїд Е. Орієнталізм. Київ : Комубук, 2025. 536 с.
38. Співак Г. Ч. В інших світах. Есеї з питань культурної політики. Київ : Всесвіт, 2006. 480 с.
39. Фанон Ф. Гнані і голодні. Київ : Вперед, 2016. 230 с.

40. Фуко М. Археологія знання. Київ : Основи, 2003. 326 с.
41. Фуко М. Воля до знання. Київ : Комубук, 2025. 200 с.
42. Фуко М. Наглядати й карати. Народження в'язниці. Київ : Комубук, 2020. 452 с.
43. Фуко М. Що таке Просвітництво? *Контур*. 2020. URL: https://kontur.media/m_foucault_enlightenment (дата звернення: 18.02.2025).
44. Agamben D. Qu'est-ce que le commandement? Paris : Payot, 2013. 80 p.
45. Badiou A. Petit Manuel d'inesthétique. Paris : Seuil, 1998. 224 p.
46. Balibar E., Wallerstein E. Race, Nation, Class. Ambiguous Identities. London : Verso, 1991. 239 p.
47. Barthes R. Mythologies. Paris : Seuil, 1970. 239 p.
48. Barthes R. Roland Barthes par Roland Barthes. Paris : Seuil, 1980. 196 p.
49. Bourdieu P. On the State. Lectures at the College de France (1989-1992). Cambridge : Polity, 2014. 462 p.
50. Butler J. Bodies That Matter: On the Discursive Limits of «Sex». New York & London : Routledge, 1993. 256 p.
51. Certeau M. de. The Practice of Everyday Life. Los Angeles : University of California Press, 260 p.
52. Debord G. La Société du spectacle. Paris : Gallimard, 1992. 224 p.
53. Deleuze G. Cinéma 1: L'image-mouvement. Paris : Les Éditions de minuit, 1983. 296 p.
54. Foucault M. Naissance de la biopolitique (1978-1979). Paris : EHESS, Gallimard, Le Seuil, 2004. 368 p.
55. Krauss R. Le Photographique : Pour une théorie des écarts. Paris : Macula, 1990. 276 p.
56. Lacan J. Écrits. Paris : Éditions du Seuil, 1966. 912 p.
57. Malabou C. Que faire de notre cerveau? Paris : Bayard, 2004. 170 p.
58. Spivak G. C. Can the Subaltern Speak? New York : Columbia University Press. 397 p.
59. Vaneigem R. Lettre à mes enfants et aux enfants du monde à venir. Paris : Le cherche midi, 2012. 63 p.
60. Zizek S. The Metastases of Enjoyment: Six Essays on Woman and Causality. London – New-York : Verso, 1994. 221 p.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Харківської державної академії культури.
2. ГО «Експертний ресурс Гендер в деталях». URL: <https://genderindetail.org.ua/> (дата звернення: 18.02.2025).
3. Журнал про сучасну культуру «Korydor». URL: <https://korydor.in.ua/ua/> (дата звернення: 18.02.2025).
4. Медіа-ресурс «Контур». URL: <https://kontur.media/about-us/>
5. Спільне: журнал соціальної критики. URL: <https://commons.com.ua/uk/> (дата звернення: 18.02.2025).
6. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка.
7. Часопис «Критика». URL: <https://www.krytyka.com/ua/journals> (дата звернення: 18.02.2025).

6. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

(під час заліку аспірант(ка) отримує два питання, які визначаються за допомогою генератора випадкових чисел)

1. Концептуальні визначення ідеології та пропаганди
2. Сучасне знання як ідеологія і сучасне знання VS ідеології
3. Пропаганда за Едвардом Бернейсом
4. Пропаганда за Жаком Еллюлем
5. Міфології за Роланом Бартом
6. Ідеологеми повсякденності
7. Гендерна теорія Джудіт Батлер
8. Славою Жижек про ідеологію споживання
9. Чого ми не бачимо в кіно?
10. Мозок та ідеологія в текстах Катрін Малабу
11. Розуміння біополітики Мішелем Фуко
12. Кінематографічна експлікація ідеографем
13. Гі Дебор про ідеологію «суспільства спектаклю»
14. Сучасний дискурс біовлади
15. Концепт субальтерності за Гаятрі Чакраворті Співак
16. Насильство, пропаганда і тоталітаризм за Ганною Арендт
17. Знання, ідеологія, влада
18. Чи можна подолати ідеологію та пропаганду?

7. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ТЕРМІНИ

Біовлада – форма влади, яка здійснюється за допомогою контролю над біосоціальними аспектами життя людини, вона дресирує тіло,

визначає його корисність і продуктивність, дисциплінує і унормовує поведінку та думки індивіда.

Біополітика – концепція, яка досліджує способи, якими влада регулює і контролює життя суспільства через рівень народжуваності і смертності, медицину, гігієну, пенітенціарну і освітні системи та інші сфери, управляючи процесами задля політичних, соціальних та економічних цілей.

Гендерна теорія – міждисциплінарний напрямок академічних досліджень, який аналізує соціальні, культурні, біологічні та історичні уявлення про гендер, його структуру, рольові очікування та взаємозв'язок із владою, ідентичністю, нерівністю та насильством.

Докса – мережа і система переконань, які сприймаються як щось належне, стійке, самоочевидне; докса упорядковує соціум і придушує будь-які елементи спротиву. Вона не потребує критики і обговорення, адже її походження уявляється природним. Наприклад, гендерні ролі або соціальні нерівності позиціонуються не як конструкти, а як природний стан речей.

Ідеологія – логіка ідеї та диктат цієї ідеї на основі якої вибудовується уявлення про світ і людину; тип дискурсу і матеріальності, спрямований на формування та підтримку ідентичностей, смислів, знакових систем, які можуть слугувати для підтримки домінуючих наративів і систем влади.

Концепція суспільства спектаклю (за Гі Дебором) – критика сучасних проявів капіталізму, в якому соціальні відносини заміщуються образами, а реальність поступається місцем симулякрам, що сприяє відчуженню людини і посиленню тиску на неї домінуючої влади.

Перформативність (за Джудіт Батлер) – концепція, яка інтерпретує гендер як практику, сформовану соціальними нормами та мовними висловлюваннями. Це примус до ідентичності і поведінки або тиск докси, спрямований на ітерацію дій і процесів,

що примушують суб'єкта до визнання себе за певними моделями створеними ідеологією в межах бінарності.

Пластичність (за Катрін Малабу) – концепція, що описує здатність мозку змінюватися, набувати нових структур або руйнуватися, поєднуючи нейробіологічні процеси з онтологічними, політичними та ідеологічними вимірами.

Постколоніальність – критична парадигма, яка досліджує наслідки колоніалізму, зокрема, культурне, економічне, соціальне й політичне домінування, а також процеси деколонізації, ідентичності та опору в постколоніальних суспільствах.

Прекарність (за Джудіт Батлер) – стан існування зумовлений соціальною, політичною та економічною вразливістю, невидимістю, нестабільністю, коли життя окремих груп та індивідів узалежнюється владними рішеннями, структурами нерівності й відсутністю гарантій захисту.

Пропаганда – комплекс інструментів управління суспільством за допомогою медіа, візуальних образів, текстів і символів. Це маніпулятивні практики контролю шляхом цілеспрямованого поширення міфів, стереотипів, гасел і упереджень з метою викликати потрібну реакцію. Зокрема, за допомогою тотальності, тривалості, організаційності вона стає умовою життя суспільства, здійснюючи необхідні впливи на його функціонування.

Субальтерність (за Гаятрі Чакраворті Співак) – стан маргіналізованих груп, позбавлених доступу до влади, владних дискурсів і самовираження, що унеможливує їхню стійку ідентичність та суб'єктність. Субальтерн перебуває під наглядом і впливом домінуючих структур знання та влади.

Тоталітаризм – політичний режим, що характеризується всебічним контролем держави над суспільством і культурою, ідеологічною монополією, репресіями, цензурою та придушенням опозиції, де особисті свободи підпорядковані інтересам державної влади, сконцентрованої в руках окремої особи і організації.

Навчальне електронне видання

ІДЕОЛОГІЯ ТА ПРОПАГАНДА В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності В12 «Культурологія та музеєзнавство» ОНП «Культурологія»

Укладач:

Мірошниченко Вадим Сергійович,

канд. культурології, ст. викл. каф. культурології та музеєзнавства

Харківської державної академії культури

Видається в авторській редакції

Адреса видавця:

ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4 тел. (057)731-13-85. E-mail: nmr-academy@xdak.ukr.education